

**Први васељенски сабор
у црквеној историји**

*Зборник радова посвећен јубилеју 1700-шогодишњице
Првог васељенског сабора (325–2025) и вишедеценијском раду
проф. др Радомира В. Поповића на Православном богословском
факултету Универзитета у Београду*

Faculty of Orthodox Theology
University of Belgrade
Department of Church History

Collection of works

First Ecumenical Council In Church History

Editors:

Jelena Glušac, Institute of History Belgrade, Serbia

Vladimir Kocvar, Faculty of Orthodox Theology,
University of Prešov, Slovakia

Vladislav Puzović, Faculty of Orthodox Theology,
University of Belgrade, Serbia

Editor-in-chief:

Ivica Čairović, Faculty of Orthodox Theology,
University of Belgrade, Serbia

Belgrade
2025

Православни богословски факултет
Универзитет у Београду
Група за Историју Цркве

Зборник радова

Први васељенски сабор у црквеној историји

Уредници:

Јелена Глушац, Историјски институт Београд, Србија
Владимир Коцвар, Православни богословски факултет,
Универзитет у Прешову, Словачка
Владислав Пузовић, Православни богословски факултет,
Универзитет у Београду, Србија

Главни и одговорни уредник:

Ивица Чаировић, Православни богословски факултет,
Универзитет у Београду, Србија

Београд
2025

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

проф. др Србољуд Убипариповић

проф. др Владан Таталовић

проф. др Предраг Драгутиновић

проф. др Здравко Јовановић

САДРЖАЈ / CONTENTS

Предговор	7
Јован Бер: Тумачење Никеје: историјски и савремени контекст	11
John Behr: Interpreting Nicaea: Historical and Contemporary Contexts	28
Јан Доминик Богатај OFM: Никејска теолошка терминологија по словенско	29
Jan Dominik Bogataj OFM: Nicene Theological Terminology in Slovenian Language	49
Илија Марчетић: Бог у телу: богословље првог Никејског васељенског сабора у односу на хришћански живот у савременом свету. Онтолошке импликације вере у Христа као богочовечанског Спаситеља света	51
Ilija Marčetić: God in the Flesh: The Theology of the First Ecumenical Council in Nicaea (325 A.D.) in Relation to Christian Life in the Contemporary World. Ontological Implications of Faith in Christ as the God-Man Saviour of the World.	67
Ивица Чаировић: Одлуке сабора у Арлу (314) као први допринос хришћанске Цркве примени начела <i>Pax Romana</i> у доба Константина Великог	69
Ivica Čairović: The Decisions of the Council of Arles (314) as the First Contribution of the Christian Church to the Implementation of the Principles of Pax Romana in the Age of Constantine the Great.	84
Борис Фајфрић: Прогонство Атанасија Александријског	85
Boris Fajfrić: Exile of Athanasius of Alexandria	103

Ариадна Александровна Воронова: Хришћанске конверзије античке архитектуре и њихова судбина у ново време: митрополије и далматинске провинције	105
Ariadna Voronova: Christian Conversions of Ancient Architecture and Their Fate in Modern Times: Metropolitan Cities and Dalmatian Provinces.	129
Андроник (Дунаев): <i>Појам ѿрелесѣи</i> у Православној Цркви	131
Andronik (Dunaev): The concept of prelest in the Orthodox Church.	141
Живко Илић: Анатема – библијско поријекло и саборска рецепција	143
Živko Ilić: Anathema – Biblical Origin and Council Reception	149
Јелена Глушац: Свештенство и парохије цркве Вазнесења Господњег у селу Скадру од 18. до тридесетих година 20. века	151
Jelena Glušac: Clergy and parishes of the Church of the Ascension of the Lord in the village of Skadar from the 18th to the 1930s	170
Саша Антонијевић: Свети исповедник вере епископ бачки др Иринеј (Ћирић) кратки животопис	171
Saša Antonijević: Holy Confessor of Faith Bishop of Bačka Dr. Irinej (Ćirić) – Short Biography.	210
Борис Милинковић: Социјални карактер богомољачког покрета у Краљевини Схс/Југославији (1918-1941).	211
Boris Milinković: Social Character of the Movement of Bogomoljci in Kingdom of SHS/Yugoslavia (1918-1941)	221
Списак рецензената појединачних радова	223

ДР ЈЕЛЕНА ГЛУШАЦ

Историјски институт Београд
 jelena984@hotmail.com
 ORCID 0000-0001-8736-316X

https://doi.org/10.18485/pbf_synodos_nikaia1.2025.ch9

УДК: 94(497.11)"17/19"
 271.222(497.11)-9"17/19"
 726:27-523.42(497.11)

СВЕШТЕНСТВО И ПАРОХИЈЕ ЦРКВЕ ВАЗНЕСЕЊА ГОСПОДЊЕГ У СЕЛУ СКАДРУ ОД 18. ДО ТРИДЕСЕТИХ ГОДИНА 20. ВЕКА

Сажетак: Рад је посвећен прошлости села Скадра и цркве Вазнесења Господњег, са посебним освртом на свештеничку породицу Поповић која је у периоду од средине 18. до почетка 20. века дала шест свештеника. Кроз анализу доступне архивске грађе и црквених евиденција, изложићемо са знања о развоју парохијске организације при скадарској цркви до регулације парохија у оквиру Шабачке епископије 1932. године.

Кључне речи: село Скадар, село Царина, црква Вазнесења Господњег, Османско царство, Кнежевина Србија, регулација парохија, породица Поповић.

Када је реч о пореклу протојереја-ставрофора професора др Радомира Поповића, коме је посвећен овај зборник, неизоставан је помен села Скадар (општина Осечина) где је он и рођен 23. јануара 1954. године у свештеничкој породици Поповић. Дуго времена Скадар је био заселак села Царине. Током 16. века Царина је било дербенцијско село у нахији Осат, које је чувало пролаз преко Прослопа на путу од Азбуковице према Ваљеву.¹ Због дербенцијског статуса становништво Царине је било ослобођено државних пореза, а намете је плаћало према дербенцијском закону.² Године 1530. имала је 15 домова, а 1536. тај број је готово удвостручен

¹ Фехим Џ. Спахо, *Турски кайастарски њојиси Азбуковачких насеља из XV и XVI века*, Љубовија: Самоуправна интересна заједница културе и физичке културе Љубовија, 1990, 71–73.

² Фехим Џ. Спахо, „Насеља“, у: *Азбуковица, земља, људи и животи*, Љубовија: Самоуправна интересна заједница културе општине Љубовија, 1985, 86.

– 31 кућа. У следећем попису из 1559. године примећује се пад броја кућа на 21. У истом попису налази се име попа Вукдрага, што може навести на претпоставку да се у том периоду налазила црква у Царини или у неком од суседних села.³

Оснивање села Скадра и подизање цркве брвнаре прати усмена традиција коју је почетком 20. века испричао свештеник Томо Поповић, а забележио Љ. Павловић. Током прве половине 18. века овде се населио свештеник Трифун са простора данашње Албаније. Из села Драча код залива Сан Ђовани, кренуо је са браћом Матијом и Ђерманом ка Скадарском језеру, а одатле ка извору Лима и Беранама. Пут су наставили ка Пљеваљском пољу где им је препоручено да оду манастир Рачу, одакле су их упутили ка Царини. Крајем 17. и током 18. века приметни су велики миграциони таласи свештенства на простор западне Србије. Разлози миграција су углавном били немогућност обављања свештеничког позива услед османског насиља, које је довело до расељавања народа, а самим тим и сиромашења и пуштошења парохија.⁴

Село је у тренутку доласка свештеника Трифуна било насељено породицама чија су порекла водила из Далмације (Брајићи, Раосављевићи) и Требиња (Мирчетићи).⁵ У наредном периоду, у Скадар су долазиле породице из Херцеговине (Лелеци), са простора између Ужица и Ивањице (Топаловићи), са Пиве (Краљевићи) и из Далмације (Пуљези).⁶ Сеобе и миграције ових, тако и других породица, пратио је долазак градитеља из Осата, предела у источној Босни с леве стране Дрине између Вишеграда и Сребренице, већ од друге половине 18. века.⁷ Осат или Мала Србија, како наводи Љ. Павловић да су га називали становници Соколске нахије, био је и етапна станица током миграције свих црногорских и херцеговачких родова.⁸ Искусни и врло вешти мајстори градили су цркве и куће у кратком временском периоду од претежно доступног материјала – храстовог дрвета, максимално користећи његову употребну вредност. Масовни долазак Осаћана на територију Кнежевине Србије, претежно у села у околини Ваљева и Ужица дешава се у првим деценијама 19. века.

³ Љубомир Павловић, *Соколска нахија. Ко смо ми Подринци, наши корени*, Сфаирос, Београд 2004, 454, 461.

⁴ Јелена Глушац, „Прилог познавању старе цркве у Осечини“, *Зборник Мајнице српске за историју* 107 (2023), 55.

⁵ Павловић, *Соколска нахија*, 455.

⁶ Павловић, *Соколска нахија*, 456–457.

⁷ Драгиша Милосављевић, *Осаћански неимари*, Београд: Просвета, Прибој: Завичајни музеј, 2000, 17.

⁸ Павловић, *Соколска нахија*, 351.

ЦРКВА

Познато је да се у Царини, у делу Пуљези, налазила црква (непознат временски оквир).⁹ У околини су постојале цркве у суседним насељима Драгодолу и Гуњацима, које су Османлије уништиле.¹⁰ Осим предања да је скадарску цркву у Скадру подигао досељени свештеник Трифун у првој половини 18. века, други детаљи нису забележени – тачно време градње, изглед и димензије.¹¹ Заједничко за све цркве настале у периоду османске власти, односно до почетка Првог српског устанка јесте да су биле једноставне и скромне, а да су најважније разлике међу њима биле у врсти кровног покривача.¹² Када је реч о духовној јурисдикцији, Царина је припадала Ужичко-зворничкој, а затим од 1739/40. године Ужичко-ваљевској митрополији.¹³ Током Првог српског устанка, црква је паљена и обновљена 1810. године.¹⁴ Поред ње, у нахији је обновљено још шест цркви. Следећи помен оставио је Јоаким Вујић током свог путовања по Србији 1826. године. Прошавши планину Прослоп, стигао је у Царину. Забележио је да је црква средњих димензија, грађена од дрвета, коју су „Турци по паденију серпског војда Г. Петровића били запалили, обаче Србљи јесу је ослободили и погасили“.¹⁵ Ови подаци указују да је скадарска црква током Првог српског устанка два пута страдала и оба пута била подизана прилозима верног народа.

Обновљена црква била је правоугаоне основе, заобљена са источне и западне стране, са петостраном апсидом.¹⁶ Улаз са западне стране се налазио под полукружним тремом ослоњеним на шест стубова декорисаним плетеницама у сва четири угла. Стубови, као и западна врата рађена су у дуборезу. Она су ниска, једнокрилна и отварају се према унутрашњости. Висок и

⁹ Павловић, *Соколска нахија*, 454; *Археолошки сјоменици и налазишта I. Зайагна Србија*, приредио Ђурђе Бошковић, Научна књига, Београд 1953, 168; Дејан Булић, Радивоје Арсић, „Археолошко рекогносцирање општине Осечина“, *Гласник Српској археолошкој друштва* 35 (2019), 20; Јелена Глушац, *Храм Усијења Пресвете Богородице у Пецкој*, Народна библиотека Осечина, Осечина 2022, 76-79.

¹⁰ *Археолошки сјоменици I*, 68; Радомир В. Поповић, *Црква дрвнара у Скадру. Храм Вазнесења Господњег*, Осечина: Народна библиотека Осечина, 2020, 13; Милоје Плавшић, „Црква Царинска“, *Глас Цркве*, број 7-8, година V, август-септембар 1927, 147-148.

¹¹ Доброслав Ст. Павловић, *Цркве дрвнаре у Србији*, Републички завод за заштиту споменика културе, Београд 1962, 25.

¹² Павловић, *Цркве дрвнаре у Србији*, 27.

¹³ Недељко Радосављевић, *Ужичко-ваљевска митрополија 1739-1804*, Историјски архив Ваљево, Ваљево 2000, 20-21, 30.

¹⁴ Мита Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије до 1842 I*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд 1901, 768.

¹⁵ Јоаким Вујић, *Пушешествије по Србији II*, Српска књижевна задруга, Београд 1902, 32.

¹⁶ Завод за заштиту споменика културе Ваљево (ВАЗА), *Црква дрвнара Скадар, фасцикла 28; Археолошки сјоменици I*, 160.

стрм дрвени кров, био је обложен храстовом шиндром и пратио је основу цркве.¹⁷ Са јужне и северне стране, на хоризонтално сложеним талпама налазиле су се мале пушкарнице. Такви изрези, чија је ширина била већа од дужине, затварани су дрвеним чеповима истог пресека.¹⁸ Поред ових отвора постоје правоугаони прозори преграђени дрвеним решеткама. Звоник је грађен посебно и једноставног је облика. Састоји се од четири стуба, која се према врху сужавају. Стубови су учвршћени укошеним гредама. На врху се налази кров округле основе испод кога је окачено звоно. Иста неимарска дружина из Осата, највероватније је подигла цркву у Горњој Буковици 1818. године, као и у Доњој Оровици код Љубовије и Селанцу.¹⁹

Половином 19. века верни народ је прилагао богослужбене књиге и иконе.²⁰ Андрија Николић из Драгодола је поклатио *Одшћак* плаћен 10 талира маја 1847. Исте године, општина Царинска је купила *Посни Триод* за 25 талира. Године 1854, Петар Васиљевић приложио је *Цвейни Триод* у вредности 22 цванцика, за покој душе свим својим мртвима, а за здравље живима. Сви поклони су дати у време службе јереја Јакова Поповића. Записе о даровању забележио је учитељ царински Деспот Марковић на странама књига.²¹

Према „Попису житеља Азбуковице 1863. године“ непокретна имовина цркве је износила један плуг земље (између 30 и 40 ари).²²

Током Првог светског рата, скадарска црква је оштећена у топовским паљбама и однето јој је звоно.²³ По завршетку рата купљено је ново звоно од прилога парохијана.

Решењем Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НР Србије, црква дрвнара у Скадру је стављена под заштиту државе 7. априла 1950. године.²⁴ Први конзерваторски радови мањег обима вршени су између 1951. и 1959. године.²⁵ Трула храстова шиндра на крову је замењена лимом.²⁶ Изведени су и неопходни радови и на звонику, услед опасности од урушавања на цркву.²⁷

¹⁷ Милосављевић, *Осаћански неимари*, 95.

¹⁸ Павловић, *Цркве дрвнаре у Србији*, 72-73.

¹⁹ Милосављевић, *Осаћански неимари*, 97.

²⁰ *Археолошки сјоменици* I, 160.

²¹ Љубодраг Поповић, *Шемаћизам Кнежевине Србије*, Архив Србије, Београд 1999, 221.

²² Стаменко Андрије Стаменић, *Азбуковица у њојису 1863 (Остали збирни њојиси њо насељима)*, Национална ИСБН агенција, Бајина Башта 2005, 80.

²³ Ј. Глушац, *Храм Усењења Пресвете Богородице*, 26.

²⁴ ВАЗА, *Црква дрвнара Скадар*, фасцикла 28.

²⁵ Павловић, *Цркве дрвнаре у Србији*, 87.

²⁶ *Археолошки сјоменици* I, 160.

²⁷ Павловић, *Цркве дрвнаре у Србији*, 173.

Током 1978. године по елаборату Завода за заштиту споменика културе у Крагујевцу, извршено је неколико важних радова на санацији.²⁸ Средства је издвојио Црквени одбор Царинске црквене општине. Започето је скидање старе и постављање нове шиндре на крову. У темељу цркве изведен је армирано-бетонски серклаг, јер је грађевина почела да клизи и да се раставља. Скинути су стари подови: у олтару и на трему је био бетонски, а у остатку цркве од цигле. На целој површини постављена је нова цигла на бетонској подлози и све је заливено цементним млеком. Обимни радови су настављени и током следеће године. Демонтиране су старе челичне утеге и учвршћена је дрвна конструкција. Иструлеле греде темењаче су замењене новим храстовим дрветом. На трему, око стубова, обијени су дотрајали бетонски темељи и озидани нови од камена и цемента. Завршени су радови на крову, претресен полуобличасти свод („небо“) и замењени су стари шашовци. Насута и набијена је земља у северном делу порте, а око цркве је израђен тротоар ширине једног метра. Извршена је конзервација свих дрвених елемената и направљен подзид ради регулисања потока са источне стране цркве, који је угрожавао њену статичку стабилност.

Црквена општина царинска је финансирала изградњу парохијског дома 1982. године. Током деведесетих година прошлог века, средствима општине Осечина урађен је макадамски пут до цркве. Важни радови су обављени на звонари и постављена је нова ограда. Обновљена је и собрашица. Завод за заштиту споменика културе Ваљево донео је одлуку о проглашењу скадарске цркве за културно добро 1997. године.

Прилозима Радомира В. Поповића, свештеника и Животе Тешића, извршена је санација крова и целокупне дрвене грађе – спољашње и унутрашње. Током 2008. године Поповић је помогао зидање чесме са мозаиком у порти и сале у парохијском дому. Општина Осечина је финансирала радове на асфалтирању пута до цркве и постављању великог паркинг прилаза 2012. године.

ЦАРИНСКА ПАРОХИЈА

До оснивања друге Царинске парохије 31. маја 1932. године, црква Вазнесења Господњег у Скадру је имала једну парохију, Царинску. Њу су чинила три села – Царина, Драгодол и Гуњаци, са припадајућим засеоцима. Конкретне податке о парохији и насељима налазимо тек после Другог српског устанка. Пре свега, то су били порески спискови, државни пописи становништва (од 1834. године), као и спискови које је састављала Шабачка епископија.

²⁸ ВАЗА, *Црква дрвнара Скадар, фасцикла 28.*

Порески спискови су обухватали број кућа, пореских (ожењених) и харачких лица. По склапању споразума између кнеза Милоша Обреновића и Марашли Али – паше 1815. године, наплату пореских обавеза су вршили православни Срби по овлашћењу кнеза Милоша.²⁹ Пореске обавезе су биле следеће: харач (плаћали су сви православни мушкарци старији од 7 година; порез који су плаћали ожењени мушкарци; порез на добијене приходе; порез од сваке српске куће.³⁰ Према попису пореских обвезника за 1818. годину, у Царини је било 69 домова, у Гуњацима 42 и у Драгодолу 20.³¹ Уочи његовог спровођења, писмом од 15. маја 1818. године, прота Матеја Ненадовић је известио кнеза Милоша о састанку са старешинама, свештеницима и представницима села из Ваљевске, Соколске и Ужичке нахије. У писму наводи следеће: „од свештеника тевтере смо покупили и сваки се заклиње да ниједнога дима није сакрио“.³² Године 1820. у Царини се налазило 74 кућа, у Гуњацима 42 и у Драгодолу 20.³³ У „Пописнику села, кућа, пореских – ожењених и арахких лица“ за 1822. годину, у Царини су пописане 72 куће, 91 пореска и 246 харачких глава. У Гуњацима је било 43 куће, 50 пореских и 133 харачких лица. У Драгодолу, у 19 кућа живело је 22 пореска и 71 харачка обвезника.³⁴ Сви наведени порези су замењени једним државним порезом 1835. године.³⁵

Први попис становништва у Кнежевини Србији обављен је 1834. године. Према тим подацима, у царинској парохији скадарске цркве живело је укупно 1.273 становника у 168 кућа – у Царини 655 становника, 85 кућа, у Гуњацима 359 становника, 56 кућа и у Драгодолу 259, 27 кућа.³⁶ Село је се налазило у Азбуковачкој капетанији. Бројала је 18 села, 867 кућа и 6.122 становника.

Према „Попису пореских глава, кућа и чланова мировних судова Кнежевине Србије“ из 1839. године, у општини Царина живело је укупно 214 становника која су плаћала порез, а број кућа је износио 160.³⁷

²⁹ М. Петровић, *Финансије и усјанове I*, 132-133.

³⁰ М. Петровић, *Финансије и усјанове обновљене Србије до 1842 II*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд 1898, 615.

³¹ Петровић, *Финансије и усјанове обновљене Србије до 1842*, 484.

³² Обрад Гавриловић, „Ваљевска нахија 1816–1838“, *Гласник МИАВ* 1 (1966), 40.

³³ М. Николић, Д. Васиљевић, „Други српски устанак и борбе за аутономију 1815–1839/33.“ у: *Азбуковица, земља, људи и животи*, 118.

³⁴ Петровић, *Финансије и усјанове II*, 529.

³⁵ М. Петровић, *Финансије и усјанове I*, 131, 316.

³⁶ Лепосава Цвијетић, „Попис становништва и имовине у Србији 1834. године“, *Мешовићџа траћа* 13 (1984), 97.

³⁷ Радош Љушић, „Попис пореских глава, кућа и чланова мировних судова кнежевине Србије из 1839. године“, *Мешовићџа траћа* 9 (1981), 114.

По добијању државне самосталности и црквене аутономије 1831. године, Ужичко-ваљевска митрополија је подељена на две епископије – Шабачку и Ужичку. Када је духовно-територијална власт Шабачке епископије проширена на Јадар и Рађевину 1836. године, састављен је „Попис Шабачке епископије“. Епархија је била надлежна у девет прото-презвитерата, а скадарска црква је припадала азбуковачком. Овај протопрезвитрат је прикључен из Ужичке епископије Шабачкој.³⁸ Обухватао је 20 села и шест парохија. У овом попису нису пописане цркве, нити су побројане куће. Царинску парохију, односно три села, делила су два свештеника.³⁹

Наредбом кнеза Александра Карађорђевића током 1844. године извршен је други по реду попис становништва Србије. Царинска општина је обухватала Царину – 812 људи и 95 кућа, Гуњаке – 338 људи и 69 кућа и Драгодол – 345 људи и 33 куће.⁴⁰ У Царини су се налазили Примирителни суд, црква и школа.⁴¹

Следећи попис шабачких духовних власти начињен је 1861. године.⁴² У „Списку парохија Шабачке епархије“ налазе се детаљни подаци о црквама, манастирима парохијама и духовним лицима. Пописано је свештенство са припадајућим парохијама и бројем кућа за свако насеље, датумима рукоположења и добијања синђелија. Кратко је описано и стање сваке цркве. Парохију је опслуживао свештеник Јаков Поповић. Она је обухватала села Царину (138 кућа), Гуњаке (95 кућа) и Драгодол (52 куће).

Посебно вредан документ је „Попис житеља Азбуковице из 1863. године“. Заведено је свако домаћинство, породица, њени чланови (имена, године живота, занимања), величина домаћинства, приходи, вредност и врста непокретне имовине. Царинска општина је после Селаначке била најбројнија у срезу. У овом попису побројано је 2.665 житеља (1.344 мушкараца и 1.321 жена). Већина се бавила земљорадњом. Укупна вредност општинског непокретног имања је износила 11.979 дуката.⁴³ У селу Царини је живело 1.252 становника. Уписано је 151 домаћинство, где је просечно живело 8,18 чланова.⁴⁴ Овде се налазила општинска и црквена земља. У Гуњацима је у

³⁸ Недељко Радосављевић, „Шабачка епископија по попису из 1836.“, *Гласник ИАВ* 34 (2000), 55–56.

³⁹ Радосављевић, *Шабачка епископија по попису из 1836.*, 76.

⁴⁰ Јован Гавриловић, *Речник географско-статистички Србије*, Правителствена књигопечатња, Београд 1846, 76, 87, 301.

⁴¹ Гавриловић, *Речник географско-статистички Србије*, 76.

⁴² Државни Архив Србије (ДАС), фонд Шабачка епархија, *Списак парохија у шабачкој епархији сачињен у Шабицу 1861.*

⁴³ Стаменић, *Азбуковица у попису 1863.*, 107.

⁴⁴ Стаменић, *Азбуковица у попису 1863.*, 91.

11 домаћинстава живело 888 становника.⁴⁵ Драгодол је бројао 525 лица и 55 домаћинстава.⁴⁶

Подаци из пописа становништва из 1866. године⁴⁷ указују на следеће: Царина је била највеће село где је живело 1.326 становника у 164 куће. У Гуњацима је пописано 967 становника и 120 кућа, а у Драгодолу 575 житеља у 57 домова. Азбуковачки срез је бројао 14.429 становника и 1.796 кућа.

Државно-административна подела из 1872. године, за општину Царина остала је иста: Царина (са засеоцима Лелеци, Скадар, Мрчки, Пуљези, Пецка), Гуњаци (засеоци Кокорово, Горње село) и Драгодол.⁴⁸ Овде је укупно живело 522 пореских лица. У Азбуковачком срезу се налазило шест општина, једна варош, 19 села и 17 заселака, са 2.567 лица која су плаћала порез.⁴⁹

Подаци пописа становништва из 1874. године показују константан демографски раст села царинске парохије – укупно 3.308 становника (1.641 у Царини, 1.044 у Гуњацима и 623 у Драгодолу), 403 породице (216 – Царина, 114 – Гуњаци, 69 – Драгодол), односно 377 кућа (у Царини 190, у Гуњацима 114, у Драгодолу 69).⁵⁰ Када је реч о писмености, у општини је било тек 130 писмених лица, односно оних који знају да читају и пишу. Азбуковачки срез је бројао 16.168 становника од којих је 465 било писмено, 2.147 породица и 2.068 кућа.⁵¹ Готово идентични подаци се налазе и у документу „Главни извод округа подрињског свију срезова“. Начињен је 1875. године и доноси списак насеља азбуковачког среза са бројем кућа, породица, становништва и писмених.⁵²

„Списак свештенства Шабачке епархије“ за 1876. годину наводи имена 122 свештена лица и 124 парохије. Број цркви и кућа није прецизиран. На парохији царинској, налазила су се два свештеника – Јаков Поповић и Томо Поповић као капелан.⁵³

После стицања државне независности 1878. године за потребе Архијејског сабора начињен је детаљан списак свештенства, парохија и кућа у

⁴⁵ Стаменић, *Азбуковица у њојису* 1863, 107.

⁴⁶ Стаменић, *Азбуковица у њојису* 1863, 73.

⁴⁷ „Попис људства Србије у години 1866-ој“, *Државојис Србије*, III свеска, Књажеско-србска печатња, Београд 1869, 77.

⁴⁸ Коста Јовановић, *Речник свију вароши, варошица, села и заселака у Србији*, Државна штампарија, Београд 1872, 134.

⁴⁹ Јовановић, *Речник свију вароши, варошица, села и заселака у Србији*, 134.

⁵⁰ „Попис људства Србије у месецу декембру 1874. године“, *Државојис Србије*, IX свеска, Београд: Књажеско-србска печатња, 1879, 72-73.

⁵¹ *Попис људства Србије у месецу декембру 1874. године*, 74.

⁵² Стеван Игњић, „Пред српско турске ратове“, у: *Азбуковица, земља, људи и живот*, 148.

⁵³ Мирослав Поповић, „Списак свештенства Шабачке епархије за 1876. годину“, *Гласник МИАВ* 32 (1998), 188.

Шабачкој епископији 1879. године.⁵⁴ Састојала се из три протопрезвитерата (Шабачки, Ваљевски и Лознички) и три намесништва (Азбуковачко, Обреновачко и Убско). Укупно је служило 111 свештеника у 74 цркве. У Азбуковачком намесништву служило је пет свештеника. Укупан број домова је износио 2.016, а парохијана 19.579.⁵⁵ У Скадру је службовао један свештеник, Томо Поповић.⁵⁶ Као и до сада, парохија је обухватала Царину (205 кућа), Гуњаке (121 кућа) и Драгодол (70 кућа). Укупан број парохијана у сва три села био је 3.648.

Први попис у Краљевини Србији извршен је током 1884. године према истој методологији као и претходни попис.⁵⁷ Највеће село је и даље била Царина са 1.900 становника у 268 кућа. У Гуњацима је живело 1.219 људи у 145 кућа, а у Драгодолу 750 становника у 87 домова. У 25 села Азбуковачког среза живело је 19.065 становника у 2.501 кућа.

Одлуком краља Милана Обреновића од 7. децембра 1886. године, Шабачка и Неготинска епископија су укинуте.⁵⁸ Три протопрезвитерата и три намесништва Шабачке епископије припојени су Београдској митрополији. Почетком 1887. године Београдска конзисторија је саставила списак свих парохија са назначењем кућа. У Азбуковачком намесништву се налазило шест парохија са 2.228 кућа. Царинска је имала 424 куће.⁵⁹ По доношењу „Закона о изменама и допунама Закона о црквеним властима“ јула 1898. године, Шабачка епископија је обновљена, а на њено чело је дошао епископ Димитрије Павловић.⁶⁰

Детаљни подаци пописа становништва из 1890. године први пут су представили стално (правно) и присутно (фактичко) становништво на територији Краљевине Србије. Регистровани су стално насељени становници за свако место по полу, месту рођења, годинама старости (у 22 старосне категорије), брачном стању, матерњем језику, држављанству, вероисповести и писмености.⁶¹ У Царини, са засеоцима Лелеци, Пецка, Пуџези

⁵⁴ Горан Васин, „Свештенство Шабачке епархије по попису из 1879. године“, *Мешовића траја* 35 (2014), 142.

⁵⁵ Васин, *Свешћенство Шабачке епархије по попису из 1879. године*, 142.

⁵⁶ Васин, *Свешћенство Шабачке епархије по попису из 1879. године*, 152.

⁵⁷ „Попис људства у Краљевини Србији 1884. године“, *Државопис Србије*, свеска XVI, Београд: Краљевско-српска државна штампарија, 1889, 104–105.

⁵⁸ Предраг В. Пузовић, „Укидање Неготинске и Шабачке епархије 1886. године“, *Богословље* 1–2 (1995), 148.

⁵⁹ Пузовић, *Укидање Нејотинске и Шабачке епархије 1886. године*, 152.

⁶⁰ Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске православне Цркве. II. Књига: Од јочейка до краја Другој светској рати*, Минхен 1966, 466.

⁶¹ *Становништво Краљевине Србије. Попис становништва у Краљевини Србији 31. децембра 1890. године, друји део*, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1892, 216.

и Скадар, живело је 2.172 становника у 280 кућа. У Гуњацима, са засеоцима Кокорава и Ртови, било је 159 кућа и 1.355 становника. Драгодол са засеоком Бобића бројао је 92 куће и 840 мештана. У целој општини је живело 4.367 становника. У Азбуковачком срезу, који је бројао 70 насеља и 11 општина, пописано је 20.438 људи и 2.543 куће.

Попис становништва из 1895. године рађен је по истим критеријумима као и претходни.⁶² Овога пута, при селима Царинске општине, поред старих, забележени су нови засеоци – у Царини то су били Јаловик, Коњиц, Присоје и Прљуша; у Гуњацима – Доњи Гуњаци, а у Драгодолу – Погаревац и Пољана. Укупан број становника износио је 4.584, а кућа 554. Већина становника се бавила земљорадњом (4.134), а свега 450 неким другим занимањем.⁶³ Писменост је и даље била ниска – тек 10.9% становника Царинске општине је знало да чита и пише. У Азбуковачком срезу живело је 21.549 људи у 2.721 кући, у 77 насеља под 11 општина. У погледу писмености, срез је бројао 1.917 писмених лица.

Када је реч о попису становништва из 1900. године, примећује се пораст броја становника (4.997) и кућа (591) у Царинској општини. Села су се ширила на нове засеоке.⁶⁴ Царина је обухватала засеоке Горњу Царину, Мрчане, Стевановиће и Топаловиће, затим Браиће и Пуљезе, Јеловик и Коњиц, Лелеке, Пецку, Прљушу и Скадар. У Гуњацима су постојали Горње Село и Ђурићи, Горња и Доња Кокорава, Јевтићи, Паланка и Петрц. У Драгодолу, поред Бобића, пописани су Марјановићи, Погаревац и Пољана. Царина са засеоцима је бројала 2.483 лица, Гуњаци 1.584, а Драгодол 930.⁶⁵ На нивоу целе општине пописана су тек 654 писмена лица. Становништво је живело у породичним задругама (укупно 591), преовлађивале су оне које су бројале између 6 и 10 чланова – њих 272. У целом срезу живело је 23.355 становника у 2.920 кућа.⁶⁶ Писменост у Азбуковици и даље је била ниска, свега 10%.

„Списак свештенства, парохија, домова хришћанских и душа у Шабачкој епархији за 1902. годину“ даје нове податке о парохији царинској.⁶⁷ Она је и даље обухватала села Царину, Гуњаке и Драгодол. Укупно је живело

⁶² *Статистика Краљевине Србије. Попис становништва у Краљевини Србији 31. децембра 1895. године, њрви део*, 284.

⁶³ *Статистика Краљевине Србије. Попис становништва у Краљевини Србији 31. децембра 1895*, 287.

⁶⁴ *Попис становништва у Краљевини Србији 31. децембра 1900. године, њрви део*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд 1903, 406-411.

⁶⁵ *Попис становништва у Краљевини Србији 31. децембра 1900. године*, 404.

⁶⁶ *Попис становништва у Краљевини Србији 31. децембра 1900. године*, 414.

⁶⁷ Горан Васин, „Шабачка епархија по попису из 1902. године“, *Српске студије* Vol. 13 (2022), 359.

557 хришћанских породица у 557 домова, са 5.302 људи. Царина је бројала 270 кућа, Гуњаци 185, а Драгодол 102.

Године 1905. у Царинској општини уписан је 5.451 становник. Детаљни подаци за насеља нису прецизирани.⁶⁸ Указом краља Петра I Карађорђевића од 24. децембра 1904. године, насеље Царинске општине – Пецка добија статус варошице.⁶⁹ Статус општина су добила села Гуњаци и Драгодол. Ова промена је забележена у статистичким подацима приликом вршења последњег пописа у Краљевини Србији пре Првог светског рата 1910. године.⁷⁰ Дакле, Царинска парохија је сада обухватала три општине са једном варошицом. У Царини је живело 3.014 становника у 370 кућа, у Гуњацима 1.905 становника у 222 куће, док је у Драгодолу било присутно 1.138 лица у 115 кућа. У целом срезу пописано је 27.125 становника.

Вишедеценијски константни развој парохијалних насеља која су припадала цркви Вазнесења Господњег у Скадру, тешко је нарушен током Првог светског рата. Већ на почетку рата, наведена места су се нашла на линијама одбране Рожња. У Пецкој, у згради школе, налазила се привремена пољска болница, а у непосредној близини и војничко гробље.⁷¹ Народ је беспштедно страдао у борбама и од заразних болести.

Током лета 1916. године обављен је попис становништва окупираних области Србије од стране Аустроугарске, који је објављен јануара 1917. године у Београду у засебном издању Војног генералног гувермана.⁷² Упоредљујући податке из претходног пописа 1910. године, уочава се пад броја становништва. Посебно је упадљива разлика између броја мушкараца и жена у свим насељима царинске општине.

место	Домаћинства		Становништво 1910.			Становништво 1916.		
	1910.	1916.	мушки	женски	укупно	мушки	женски	укупно
Царина (и Коњице и Пуљези)	370	375	1.543	1.471	3.014	911	1.249	2.160

⁶⁸ *Претходни резултати пописа становништва и домаће стоке у Краљевини Србији 31. децембра 1905 године*, Београд: Управа Државне Статистике, 1906, 65.

⁶⁹ *Српске новине*, број 6, година LXXII, 9. јануар 1905, 1.

⁷⁰ *Претходни резултати пописа становништва и домаће стоке у Краљевини Србији 31. децембра 1910. године, књига II*, Београд: Управа Државне статистике 1911, 48.

⁷¹ Глушац, *Храм Усијења Пресвете Богородице*, 14-15.

⁷² Ђорђе Митровић, „Губици у ратовима 1912-1918“, у: *Азбуковица, земља, људи и животи*, 246-248.

Царина	336	115	1.414	1.374	2.788	339	420	751
Лелеци	/	66	/	/	/	155	231	386
Пецка	34	47	129	97	226	95	128	223
Скадар	/	147	/	/	/	322	470	792
Драгодол	115	119	574	564	1.138	322	458	780
Гуњаци	222	221	965	940	1.905	527	822	1.349
Гуњаци	222	42	965	940	1.905	86	132	218
Кокорово	/	67	/	/	/	158	251	409
Паланка	/	47	/	/	/	134	205	339
Петрц	/	16	/	/	/	31	47	78
Пуљези	/	11	/	/	/	20	30	50
Шурице	/	38	/	/	/	98	157	255

Табела 1. *Прејлед њојиса сѣановнишѣва Царине, Гуњака и Драјодола извршен од сѣране аусѣроујарских окујайѣора 1916. ѣодине*

У првом попису после Првог светског рата, извршеним 1921. године, учљив је осетан пад броја становника у парохији скадарске цркве.⁷³ Царина је бројала 2.125 становника, Гуњаци 1.390, а Драгодол 802. У Азбуковачком срезу је пописано 19.615 лица.

Попис из 1931. године је обављен после важних територијално-административних промена у Краљевини Југославији – законом од 3. октобра 1929. године укинута је подела на 33 области, а уведена је подела на девет бановина и Управу града Београда. Низ закона донетих између 1931. и 1933. године узроковао је нове промене унутар срезова и општина. Парохија скадарске цркве имала је духовну власт у општинама Царини и Драгодолу.⁷⁴ Оне су остале део Азбуковачког среза, који је по новој подели припадао Дринској бановини. Царина је бројала 669 кућа и 4.705 становника, док је у Драгодолу живело 1.141 лице у 138 домова.

Духовно-административна надлежност скадарске цркве остала је непромењена све до тридесетих година 20. века. Питање броја домова у

⁷³ Дефинитивни резултати њојиса сѣановнишѣва од 31 јануара 1921 ѣог, Државна штампарија, Сарајево 1932, 50.

⁷⁴ Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine, knjiga I. Prisutno stanovništvo, broj kuća i domaćinstava, Državna štamparija, Beograd 1937, 36.

парохијама било је актуелно. Регулација парохија је извођена по „Закону о уређењу свештеничког стања“ из 1882. године, који је предвиђао да „свештеничка парохија не сме бити мања од 300 ни већа од 400 домова, а капеланија протојерејска од 200 до 250 домова“.⁷⁵ Према „Закону о Српској православној цркви“ (8. новембар 1929) и „Уставу Српске православне Цркве (16. новембар 1931) дефинисане су границе 21 епархије.⁷⁶ Други члан „Сprovedбене наредбе“ налагао је да епархијски архијереји морају да изврше арондацију, тј. заокруживање епархија према политичким срезовима и њиховим седиштима до 1. марта 1932. године.⁷⁷ Свети архијерејски синод је на седници од 20. маја 1932. године одобрио регулацију у свим намесништвима Шабацке епископије.⁷⁸ У шест намесништава налазило се 69 црквених општина и 99 парохија, од којих је 30 новоосновано. У Азбуковачком намесништву основана је једна нова парохија – друга царинска при Скадарској цркви. Територијална подела села и варошице Пецке између две парохије изведена је на следећи начин: првој парохији су припадали део Пецке и Царине, села Драгодол и Скадар, а друга је обухватала део Пецке, део Царине и Гуњаке.⁷⁹ Формирањем нове парохије и доласком свештеника Тита Стефанова и Тихомира М. Петровића започело се са иницијативом за подизањем нове цркве у варошици Пецкој.⁸⁰

КАНОНСКЕ ВИЗИТАЦИЈЕ

Свештеник Милоје Плавшић је забележио да су скадарску цркву посетили митрополит Михаило (Јовановић), епископи шабачки Мојсије и Димитрије.⁸¹

⁷⁵ Закон о уређењу свештеничког стања од 31. децембра 1882. године, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1926; Глас цркве, број 11-12, година IX, новембар-децембар 1931, 260.

⁷⁶ „Закон о Српској православној Цркви. Устав Српске православне Цркве са Сprovedбеном наредбом Св. Архијерејског Синода и тумачењима“, у: Збирка црквених закона 1 свеска, уредили Војислав Јанић и Миленко М. Јаношевић, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1932, 19-48; Закон и Устав Српске православне Цркве, издање Светог Архијерејског Синода, Штампарија „Св. Цар Константин“, Ниш 1931, 5-14.

⁷⁷ Драган Новаковић, Српска православна црква у законодавству Краљевине Срба, Хрватска и Словенаца и Краљевине Југославије, Православни богословски факултет Универзитета у Београду, Институт за теолошка истраживања, Београд 2015, 152-153.

⁷⁸ Глас цркве, број 7-8, година X, јул-август 1932, 162.

⁷⁹ Глушац, Храм Усијења Пресвете Богородице, 30.

⁸⁰ Глушац, Храм Усијења, 32-35.

⁸¹ Плавшић, Црква Царинска, 147.

Црква Вазнесења Господњеј у Скадру

Нешто више података говори о канонској визитацији Шабачког епископа Михаила у Рађевском, Азбуковачком и Јадарском срезу. Скадарску цркву је посетио 25. септембра 1927. године.⁸² Описана је као дрвнара, „патосана црвеном цигљом, покривена шиндром и по старински врло стрмог крова.“ Верни народ је окарактерисан као врло побожан и незаражен поратним ма нама, са сачуваним патријархалним особинама. Свештеник Милоје Плавшић, родом из Драгодола, виђен је као „несебично простодушан човек, пун срдачности и поштовања“. Том приликом је извршено водоосвећење и помен ратницима, после чега је уследио заједнички ручак. Велику заслугу у организацији дочека епископа имао је месни учитељ Жарко Илић.

Царинску црквену општину је посетио Шабачки епископ Симеон (Станковић) приликом освећења новоизграђене цркве Успења Пресвете Богородице у Пецкој 16. октобра 1938. године. До поделе Шабачко-ваљевске епископије на Шабачку и Ваљевску 2006. године, скадарску цркву су обилазили следећи епископи: Јован (Велимировић) 28. августа 1966. године⁸³ и Лаврентије (Трифунковић) 30. јула 1995.⁸⁴ Први епископ новоуспостављене Ваљевске епископије Милутин

⁸² Глас Цркве, број 5–6, година V, мај-јун 1927, 111.

⁸³ Глушац, Храм Усијења, 49.

⁸⁴ Глушац, Храм Усијења, 62.

(Кнежевић) обишао је скадарску цркву јуна 2007. године, а први пут служио за црквену славу о Спасовдану 2008.⁸⁵

СВЕШТЕНСТВО

Усмено казивање које се преносило неколико стотина година, говори да је први свештеник у цркви Вазнесења Господњег у Скадру, као што је поминуто био Трифун. Пратећи традицију, царински парох Милоје Плавшић (на служби 1909–1929) забележио је да сви свештеници после Трифуна – Мијаило, Мићан (Мићо), Максим, Јаков и Томо Поповић, припадају породици – Поповић.⁸⁶ Низ је прекинут смрћу свештеника Томе 1909. године, када је на службу у скадарску цркву дошао његов зет Милоје Плавшић, родом из Драгодола. Последњи живи свештенослужитељ из породице Поповић јесте Радомир В. Поповић (1954).

У време Првог српског устанка службовао је свештеник Мићан (Мићо) Поповић.⁸⁷ Поред усменог казивања, једини за сада познати писани податак о њему је оставио прота Матеја Ненадовић. Говорећи о борби у селу Чучуге 1806. године 3. априла 1806. године, прота помиње да су османску војску протерали „Гача и поп Мића из Скадра до Сокола“.⁸⁸

Према „Попису Шабачке епископије“ из 1836. године у Царинској парохији служила су два свештеника. Први је био јереј Максим Крсмановић, рукоположен од стране шабачког епископа Герасима у Шапцу 22. маја 1830. године, од кога је добио синђелију. Његов део парохије је обухватао села Гуњаке и Драгодол. Други свештеник је био јереј Јаков Поповић. У истом извору наводи се да га је рукоположио епископ ужички Никифор 26. маја 1835. у Чачку. Његова парохија је била село Царина.⁸⁹ Међутим, у „Попису Шабачке епископије 1836. године“, његово име и презиме се разликује – наведен је као Јован Мићић. Можемо да претпоставимо да је дошло до грешке при уписивању када је реч о имену. Презиме Мићић је изведено од очевог имена, Миће, царинског пароха с почетка 19. века.

⁸⁵ Архива цркве Успења Пресвете Богородице у Пецкој, *Лейойис цркве Царинске храма Усијења Пресвете Богородице у Пецкој, свеска 2*, није нумерисано; Ј. Глушац, *Храм Усијења Пресвете Богородице*, 69–70.

⁸⁶ Плавшић, *Црква Царинска*, 147.

⁸⁷ Радомир В. Поповић, „Црква брвнара у селу Скадар. Храм Вазнесења Господњег“, *Бојословље* 1–2 (1991), 99.

⁸⁸ Прота Матеја Ненадовић, *Мемоари*, Српска књижевна задруга, Београд 1893, 174; Милоје Николић, Драгослав Васиљевић, „Прве године устанка 1804–1806“, у: *Аздуковица, земља, људи и животи*, 102.

⁸⁹ Радосављевић, *Шабачка епископија по попису из 1836*, 76.

Откривање породичних веза и утврђивање идентитета због различитих уписа имена и презимена ствара велике недоумице. Отежавајућа околност јесте недостатак црквених матичних књига скадарске цркве, јер су све матичне књиге (1853–1942) и црквена архива уништени 1942. године у Пецкој, када је немачка казнена експедиција запалила парохијску канцеларију смештену у стану свештеника Тита Стефанова.⁹⁰ Међутим, појава промене презимена у свештеничким породицама није била неуобичајена. Готово у истом временском периоду, у старој цркви Вазнесења Господњег службовали су отац и син – Раде Велесић и Јован Поповић.⁹¹ Јереј Јован је потписиван са три различита презимена: Велисић, Радић и Поповић. Као Јован Велисић помиње се у „Попису Шабачке епископије 1836. године“.⁹² Као Јован Радић забележен је у попису свештеника од капетана Јовановића 1833. године и у неколико спискова претплатника на књиге и часописе.⁹³ Међутим, у свим уписима осечанских црквених матичних књига рођених, венчаних и умрлих он се потписује као Јован Поповић. Исто име и презиме налази се у „Списку парохија Шабачке епархије 1861. године“.⁹⁴ У запису у матичној књизи умрлих код свештеника Јована, потоњи осечански свештеник Владимир Протић бележи да је на служби провео 46 година, односно да је за свештеника рукоположен 1828. године.⁹⁵ Ова година рукоположења се наводи како и у „Попису Шабачке епископије 1836. године“, тако и у „Списку парохија Шабачке епархије 1861. године“.⁹⁶ Током 19. века, било је сасвим уобичајено да су породице у којима је било више свештеника узимале презимена која су указивала на занимање – Поповићи и Протићи.

Даље, када је реч о свештенику Јакову Поповићу, према „Попису житеља Азбуковице 1863. године“, можемо закључити да је рођен 1818. године.⁹⁷ У „Списку парохија Шабачке епархије 1861. године“, наводи се исти датум рукоположења као и у документу из 1836.⁹⁸ Овде је уписано да је добио

⁹⁰ *Лейойис цркве Царинске храма Усијења Пресвете Богородице у Пецкој, свеска 1, 12-13* (у рукопису); Јелена Глушац, *Храм Усијења Пресвете Богородице*, 45.

⁹¹ Ј. Глушац, *Сйара црква Вазнесења Господњеј у Осечини*, Народна библиотека Осечина, Осечина 2024, 92.

⁹² Радосављевић, *Шабачка епископија по попису из 1836*, 82.

⁹³ Мирко С. Бојанић, „Некадашњи свештеници, трговци и књиговесци“, 103; Станиша Војиновић, „Претплатници из Ваљева и околине на књиге, новине и часописе, од 1809. до 1840. године“, Ваљевац, *велики народни календар за хресивојну* 1996, Ваљево 1996, 134.

⁹⁴ ДАС, фонд Шабачка епархија, *Списак парохија у шабачкој епархији сачињен у Шабцу 1861*.

⁹⁵ Међуопштински Историјски архив Ваљева (МИАВ), фонд А.8.314, *Црква Вазнесења Господњеј у Осечини*, матична књига умрлих 1863–1875, за 1874. годину, упис бр. 111, 186.

⁹⁶ Глушац, *Сйара црква Вазнесења Господњеј у Осечини*, 93.

⁹⁷ Стаменић, *Азбуковица у попису 1863*, 80.

⁹⁸ ДАС, фонд Шабачка епархија, *Списак парохија у шабачкој епархији сачињен у Шабцу 1861*.

синђелију од шабачког епископа Максима 6. фебруара 1840. године. Попис из 1863. године омогућава увид у детаљнију структуру домаћинства на чијем се челу овај свештеник налазио.⁹⁹ Оно је бројало 17 чланова: свештеник Јован (45 година), жена Јована (40), брат Срећко (38), синови Томо (18), Вучко (14), Светозар (7), Спасоје (2), кћерка Драгиња (9)¹⁰⁰, затим синовци Ранко (17), Јанко (15) и Недељко (14), синовце Ранђија (17), Јелисавка (12), Миљка (8) и Митра (2), снаје Стамена (35) и Смиљана (18). Посед на коме су се налазили кућа, помоћни објекти, са обрадивом површином и шумом, обухватао је 37 плугова земље. Вредност имовине је износила 156 дуката, а месечни приход 22 талира. Домаћинство Поповића је било једно од најбројнијих у Царини.

У црквеним матичним књигама старе цркве Вазнесења Господњег у Осечини, налази се неколико потписа царинског јереја Јакова. Он је сахранио осечанске попадије Петрију (супруга свештеника Андрије Поповића, умрла 17. августа 1855.) и Стану (супруга свештеника Јована Поповића, умрла 8. децембра 1856).¹⁰¹ Крстио је Смиљану Протић (рођ. Поповић, 3. фебруара 1855. године), кћер свештеника Андрије.¹⁰²

Јаков Поповић се помиње у неколико докумената духовног суда у Шапцу: молби за преиначење епитимије у новчану казну (1853), тужби против двојице парохијана из Царине (1853/4), тужби парохијана Јована Бранковића из Драгијевице (1857), тужби лозничког протојереја Игњата Васића (1857).¹⁰³ Свештеник Јаков је преминуо у 61. години живота – 1869, а његова супруга Јована 6. децембра 1864. Син Томо га је наследио и био је последњи свештеник из ове лозе на свештеничкој служби у скадарској цркви, од 1868. до 1909. године.¹⁰⁴ Са супругом Станом имао је три сина и четири кћерке. Познато је да је свештеник Томо обавио венчање лопатањског пароха при цркви у Осечини, Зарије В. Протића и Смиљане 5. октобра 1875. године у скадарској цркви.¹⁰⁵

⁹⁹ Стаменић, *Азбуковица у јојису* 1863, 80.

¹⁰⁰ Према натпису на надгробном споменику Јаковљевој супруге Јоване која је преминула 1864. године, налази се име још једне кћерке Јелице (прим. аутора).

¹⁰¹ МИАВ, А.8.314, *Црква Вазнесења Господњег у Осечини*, матична књига умрлих 1837–1862, за године 1855. и 1856. (књига није нумерисана, нису записани редни бројеви уписа).

¹⁰² МИАВ, А.8.314, *Црква Вазнесења Господњег у Осечини*, матична књига рођених 1852–1858, за 1855. годину, упис бр. 12, 115.

¹⁰³ ДАС, фонд Шабачка епархија, *Деловодни протоколи Епархије и Конзисторије* 1853, 1853/4, 1855–1857.

¹⁰⁴ Поповић, *Црква дрвара у Скадру*, 19–20.

¹⁰⁵ Архива цркве Вазнесења Господњег у Осечини, *Посни триод – Записи свештеника Владимира З. Протића о мајци Смиљи и породичној линији*, 1922; Михаило Дачић, „Наши покојници. Прота Захарија В. Протић“, *Глас цркве*, број 5–6, година VII, мај–јун 1929, 113–115.

После Томе Поповића, царински парох био је његов зет Милоје Плавшић. Рођен је у Драгодолу 1870. године.¹⁰⁶ Богословију је завршио у Београду. За свештеника је рукоположен 1895. године. Прво је службовао на Бршничкој парохији (Рађевски срез), а затим на Царинској парохији. Током Првог светског рата интерниран је у аустроугарски логор Нежидер, јер је „јавно уверавао народ да ће српска војска победити, те да се не треба бојати непријатеља.“¹⁰⁷ Овде је провео три године као затвореник број 1144.¹⁰⁸ Са простора Шабачке епархије убијено је и стрељано 12 свештеника, а 34 је интернирано у мађарске логоре, од којих је 22 преживело заробљеништво и мучења.¹⁰⁹ Милоје Плавшић је преминуо од последица упале плућа 10. јула 1929. године.¹¹⁰ Сахрањен је на гробљу у варошици Пецкој. После изградње спомен-костурнице у цркви Успења Пресвете Богородице у истом месту, посмртни остаци свештеника Милоја и његовог сина Бранислава премештени су у посебну гробницу са јужне стране цркве код звонаре.¹¹¹

Иако без директних наследника, свештеничка традиција породице Поповић настављена је у временима када је вера била на искушењу. Последњи свештеник из породице Поповић јесте протојереј-ставрофор Радомир В. Поповић. Рођен је 23. јануара 1954. године у селу Скадру код Осечине. Основно образовање стекао је у Пецкој. Остајући привржен вери и позиву својих предака, уписао је петогодишњу Богословију у Београду (1969-1974). Дипломирао је на Православном богословском факултету у Београду 1978. године. Студије историје завршио је на Филозофском факултету у Београду 1982. године, где је и магистрирао 1986. године. Докторску дисертацију *Рано хришћанство на Балкану пре досељавања Словена* одбранио је на Православном богословском факултету (1989). У свештенички чин рукоположен је од стране патријарха Германа (ћакон 1987. године) и патријарха Павла (свештеник 1995. године). Носилац је свих свештеничких одликовања. Био је дугогодишњи духовник и старешина цркви Ружице и Свете Петке на Калемегдану, а касније и у цркви Свете Тројице у Земуну.

¹⁰⁶ Александар Козлов, „Наши покојници. Милоје Ж. Плавшић“, *Глас Цркве*, број 7-8, година VII, јун-август 1929, 153-155.

¹⁰⁷ Владимир (Брадарих) јероћакон, „Прилози за историју страдања Цркве за време окупације 1914-1918 г. у Епархији Шабачко-Ваљевској“, *Глас Цркве*, бројеви 6, 7, 8 и 9, година XI, јун-септембар 1940, 33.

¹⁰⁸ Радован Пилиповић, *Српска православна Црква у Првом светском рату (1914-1918). Одабрана докумената*, Београд: Архив Српске православне цркве, 2014, 128; Радмила Радић, Момчило Исић, *Српска црква у Великом рату 1914-1918*, Филип Вишњић, СПКД Просвјета, Београд-Гацко 2014, 436.

¹⁰⁹ Предраг Пузовић, „Страдање свештеника током Првог светског рата на подручју Шабачко-Ваљевске епархије“, *Богословље* 2 (2015), 222.

¹¹⁰ „Службени део“, *Глас цркве*, број 7-8, година VII, јун-август 1929, 121.

¹¹¹ Поповић, *Црква дрвнара у Скадру*, 21.

У професионалној служби, прошао је пут од суплента и професора у Богословији (1978-1985), преко главног благајника Храма Светог Саве у Београду (1985-1989), до редовног професора на Православном Богословском факултету у Београду, где је предавао *Ојшћу истѡрију хришћанске Цркве* и увео нове предмете као што су *Истѡрија ѡправославних аѡѡокефалних Цркви* и *Истѡрија заѡадној хришћансѡва*. Пензионисан је као редовни професор Богословског факултета 1. октобра 2024. године.

ЗАКЉУЧАК

Истраживање историје цркве Вазнесења Господњег у селу Скадру и свештеничке породице Поповић указује на дугорочну улогу коју су појединци и породице имале у одржавању црквеног живота у руралним крајевима Србије.

Анализа архивских извора, матичних књига, службених евиденција и народног предања донекле је омогућила реконструкцију биографија шесторице скадарских свештеника из породице Поповић. Њихова делатност указује на то да је улога свештеника била вишеструка и да је значајно превазилазила ужу сферу верских обреда.

Духовно-административна надлежност скадарске цркве остаће непромењена све до периода регулације парохија на простору Шабачке епископије 1932. године. Формирањем нове парохије и грађњом цркве у варошици Пецкој, започела је нова етапа у функционисању Царинске црквене општине.

JELENA GLUŠAĆ

CLERGY AND PARISHES OF THE CHURCH OF THE ASCENSION OF THE LORD
IN THE VILLAGE OF SKADAR FROM THE 18TH TO THE 1930S

Summary

The research into the history of the Church of the Ascension in the village of Skadar and the Popović clerical family highlights the long-term role played by individuals and families in sustaining ecclesiastical life in rural Serbia.

The examination of archival sources, parish registers, official records, and oral tradition has, to some extent, enabled the reconstruction of the biographies of six priests from Skadar. Their activities demonstrate that the role of the clergy was multifaceted and significantly exceeded the narrow framework of religious ritual.

The spiritual and administrative jurisdiction of the Skadar church remained unchanged until the reorganization of parishes within the Diocese of Šabac in 1932. The establishment of a new parish and the construction of a church in the town of Pecka marked the beginning of a new stage in the functioning of the Carina Church Municipality.

Key words: village of Skadar, village of Carina, Church of the Ascension of the Lord, Ottoman Empire, Principality of Serbia, regulation of parishes, Popović family